

Östra Mellansveriges (ÖMS) position avseende EU:s framtida sammanhållningspolitik

Bakgrund

EU:s regionalpolitik (sammanhållningspolitiken) är ett framåtsyftande politikområde som är betydelsefullt för alla svenska regioner i att stärka konkurrenskraft, hållbar innovation, grön omställning och kompetensförsörjning utifrån lokala och regionala förutsättningar.

Sammanhållningspolitiken står inför stora förändringar inför nästa budget- och programperiod efter 2027. Det råder stor osäkerhet om regional nivå kommer att få inflytande över, och tillgång, till EU:s struktur- och investeringsfonder på samma sätt som i nuvarande period. Utvecklingen pekar mot att tillgängliga EU-medel kommer att bli mer centraliserade och reducerade. Det skulle leda till minskade möjligheter för regional nivå att skraddarsy program anpassade efter regionernas behov och utmaningar, och genomföra investeringar i insatser som skapar jobb, tillväxt, grön och digital omställning. I nuvarande programperiod har Östra Mellansverige tillgång till 1,5 miljarder kronor i regionalfonds- och socialfondsmedel som stärker och växlar upp arbetet med den regionala utvecklingen. Utöver detta finns ytterligare medel i de interregionala samarbetsprogrammen med andra länder runt Östersjön och i Europa.

Detta positionsdokument utgör Östra Mellansveriges samlade ståndpunkter när det gäller nuvarande programperiod och utformningen av den framtida sammanhållningspolitiken efter år 2027.

Positionen har arbetats fram i bred förankring med ÖMS program- och beredningsgrupper för ERUF och ESF, ÖMS ledningsgrupp samt ÖMS politiska styrgrupp, och har antagits politiskt i samtliga fem län. Positionen är ÖMS inspel i dialogen och påverkansarbetet gentemot nationell nivå och EU-nivå. Positionen kommer också att användas som ett inspel till de positioner som utarbetas av ÖMS olika europeiska nätverk.

ÖMS huvudbudskap

➤ Tydligt strategiskt ramverk

ÖMS anser att EU-kommissionen behöver skapa ett tydligt strategiskt ramverk som inkluderar och skapar synergier mellan alla fonder, program och instrument som inryms i sammanhållningspolitiken. Det strategiska ramverket bör innehålla övergripande mål som inkluderar såväl ERUF som ESF+. Eftersom dessa fonder i dagsläget förstärker varandra bör implementeringen vara mer ändamålsenlig genom gemensamma mål som skapar förutsättningar till samskapande utlysningar, investeringar och regionala satsningar.

➤ Långsiktighet som grundfundament för sammanhållningspolitiken

Långsiktighet ska utgöra ett grundfundament för sammanhållningspolitiken. Budgeterade sammanhållningspolitiska medel bör inte ses som en reserv för krissituationer, utan andra krisriktade program, fonder och instrument skall prioriteras vid krissituationer. I de fall sammanhållningspolitiska medel ska användas måste regionerna ha inflytande över eventuella överföringar och regelförändringar.

➤ En sammanhållningspolitik för alla EU:s regioner

Samtliga regioner ska även fortsättningsvis omfattas av sammanhållningspolitiken för att kunna åstadkomma en territoriell sammanhållning inom EU. Mer utvecklade och mindre utvecklade regioner bör samarbeta i ännu större utsträckning för att tillsammans bidra till att minska klyftorna i utvecklingsgrad och innovationsförmåga. EU-kommissionen bör skapa ytterligare incitament för

att förstärka samarbetet mellan mer och mindre utvecklade regioner i det gemensamma arbetet med innovationsfrämjande insatser.

➤ **Ökat regionalt inflytande**

Det regionala inflytandet avseende implementeringen av sammanhållningspolitikens fonder och program måste garanteras i enlighet med artikel 8 i förordningen om de gemensamma bestämmelserna gällande flernivåstyret och partnerskapsprincipen. En tydlig efterlevnad av partnerskapsprincipen innebär att regionerna deltar i framtagandet av partnerskapsöverenskommelsen. En effektivisering av programmeringen av regionala och nationella program för ERUF är nödvändig utifrån lärdomar från tidigare programmeringsprocesser vilket förklaras mer detaljerat i detta positionspapper. Angående ESF+ anser ÖMS att fonden i allt högre grad borde främja kapacitetsbyggande insatser och att rådande individfokus inte borde prägla fondens inriktning i samma utsträckning. ÖMS vill också lyfta fram att nuvarande regelverk borde revideras samt att det operativa programgenomförandet ses över i syfte att öka absorberingsgraden av medlen och för att stärka aktörsdeltagandet.

➤ **Balanserat fokus på industri och EU:s globala konkurrenskraft**

Sammanhållningspolitiken spelar en viktig roll i att öka EU:s strategiska autonomi och därav dess globala konkurrenskraft. Spetsteknik och industrin behöver ställas om i en riktning som är mer hållbar, cirkulär och energieffektiv. Insatser inom sammanhållningspolitiken riktade mot industrin och för tillverkning av strategisk viktig teknik måste skräddarsys och genomföras utifrån de unika regionala och lokala utmaningar och förutsättningar som råder. ÖMS anser att den primära målgruppen för sammanhållningspolitiken ska vara små och medelstora företag. I arbetet med den industriella omställningen är det av stor vikt att skapa synergier mellan ERUF och ESF, främst för att främja kompetensförsörjning i relation till den växande industrin.

➤ **Ökade synergier mellan sammanhållningspolitiken och EU:s forsknings- och innovationspolitik**

Synergier mellan sammanhållningspolitiken och EU:s forsknings- och innovationspolitik måste vidareutvecklas. ÖMS vill lyfta fram arbetet med Partnerskap för regional innovation (PRI) och vikten av samfinansiering mellan olika fonder och program som en förutsättning för synergier mellan exempelvis ERUF och Horisont Europa. ÖMS vill särskilt lyfta behovet av att förvaltande myndigheter med administrativt ansvar för initiativ som berör båda politikområdena stärker sin dialog och sitt samarbete för att skapa förutsättningar till effektiva och ändamålsenliga synergier.

➤ **Vikten av regional förankring i genomförandet av Interreg-programmen**

Interreg-programmen skapar möjligheter för Europas regioner att tillsammans lösa gemensamma utmaningar och är ett komplement till de storregionala programmen inom ERUF. Den regionala förankringen är en framgångsfaktor och säkerställer god kännedom om regionernas utmaningar, styrkor och aktörer som skapar träffsäkerhet i genomförandet och god måluppfyllelse. Programgenomförandet med nationella kontaktpunkter, regional nivåns medverkan i Övervakningskommitté och nationell subkommitté bör också bibehållas i nästa programperiod eftersom det bidrar till en god kännedom om programmen och högt deltagande av svenska aktörer.

Tydligt strategiskt ramverk och politiska mål

1. Idag saknar sammanhållningspolitiken ett tydligt strategiskt ramverk som tar sig an alla fonder, program och instrument som inryms i politikområdet. ÖMS anser att EU-kommissionen bör inrätta ett strategiskt ramverk som tydligt beskriver de långsiktiga mål vilka sammanhållningspolitiken styrs av. Ramverket borde inbegripa tydliga politiska mål vilka kan sammankopplas med mål på nationell och regional nivå och som är enklare att följa upp och utvärdera.
2. ÖMS anser att ett förslag till strategiskt ramverk för sammanhållningspolitiken bör innefatta övergripande mål som inkluderar såväl Europeiska regionalfonden (ERUF), Europeiska socialfonden (ESF+), Havs- och fiskerifonden, Asyl-, migrations- och integrationsfonden (AMIF) och landsbygdsprogrammet. Eftersom dessa fonder i dagsläget förstärker varandra, tydligast mellan ERUF och ESF+, bör implementeringen vara mer ändamålsenlig genom förenade mål som skapar förutsättningar till gemensamma utlysningar, investeringar och regionala satsningar. Implementeringen ska även kompletteras med en incitaments- och uppföljningsstruktur som gynnar fondsamverkan. I ÖMS finns exempel på hur ESF+ och ERUF använts ändamålsenligt tillsammans för att bemöta mer komplexa och breda samhällsutmaningar vilka inte hade kunnat hanteras utifrån enbart en av fonderna. Gemensamma utlysningar under Covid-19-pandemin visade prov på detta.

Långsiktighet som grundfundament för sammanhållningspolitiken

3. Sammanhållningspolitiken är unik i sin förmåga att genomföra långsiktiga investeringar som skapar strukturförändring.
4. Vid krissituationer kan sammanhållningspolitiken spela en viktig roll i att upprätthålla en social, ekonomisk och territoriell sammanhållning för EU:s medlemsländer och detta behöver inte stå i motsats till långsiktiga satsningar.
5. Budgeterade sammanhållningspolitiska medel bör inte ses som en reserv för krissituationer. Istället ska andra specifikt krisinriktade program, fonder och instrument prioriteras vid krissituationer. Ifall sammanhållningspolitiska medel ska användas ska regionerna ha inflytande över eventuella överföringar och regelförändringar.

En sammanhållningspolitik för alla EU:s regioner

6. Samtliga regioner (både mindre utvecklade regioner, övergångsregioner och mer utvecklade regioner) ska även fortsättningsvis omfattas av sammanhållningspolitiken för att kunna åstadkomma en territoriell sammanhållning inom EU.
7. Det finns stora skillnader mellan regionerna i EU vad gäller innovations- och tillväxtkapacitet och det är viktigt att stötta de regioner som har låg ranking vad gäller innovationsförmåga och tillväxt.
8. Stödet till de lägre rankade bör dock inte ges på bekostnad av de framstående innovations- och tillväxtregionerna utan ta tillvara på dessa regioners potential som EU:s acceleratorer för tillväxt- och innovation. ÖMS vill betona vikten av att mer utvecklade och mindre utvecklade regioner samarbetar och tillsammans kan bidra till att minska klyftorna i utvecklingsgrad och innovationsförmåga. ÖMS anser att EU-kommissionen bör skapa ytterligare incitament för att förstärka samarbetet mellan mer och mindre utvecklade regioner i det gemensamma arbetet med innovationsfrämjande insatser. En sammanhållningspolitik för enbart en typ av regioner riskerar att underminera utbytet och samarbeten mellan regioner.

Ökat regionalt inflytande

9. Det regionala inflytandet inom implementeringen av sammanhållningspolitikens fonder och program måste garanteras i enlighet med artikel 8 i förordningen om de gemensamma bestämmelserna gällande flernivåstyret och partnerskapsprincipen.
10. Partnerskapsöverenskommelsen anger Sveriges strategiska inriktning för fonderna och är grundläggande i att garantera flernivåstyret. ÖMS anser att det är av stor vikt att partnerskapsöverenskommelsen avser att upprätthålla partnerskapsprincipen och flernivåstyret inom sammanhållningspolitiken. En tydlig efterlevnad av partnerskapsprincipen innebär att regionerna deltar i framtagandet av partnerskapsöverenskommelsen.
11. En effektivisering av programmeringen av regionala och nationella program för ERUF är nödvändig utifrån lärdomar från tidigare programmeringsprocesser. Tidigare programmering har inte varit tillräckligt resurseffektiv och forum för dialog inom ramen för processen har inte bestämts tillräckligt tydligt. ÖMS föreslår därför en förnyad och effektiviserad programmeringsprocess som omfattar ERUF:s åtta regionala program och det nationella ERUF-programmet. ÖMS vill framhäva:
 - a. Att EU-kommissionen tar initiativ till en formell dialog med ansvarig förvaltande myndighet och representanter från de åtta regionala programområdena inför programmeringens början för att diskutera utvecklingsåtgärder av programmeringens genomförande och ramverk.
 - b. Att programmeringsprocessen för ERUF behöver bli mer resurs- och tidseffektiv.
 - c. Att dialogen och formerna för dialog mellan programmeringens ansvariga parter formaliseras och utvecklas.
 - d. Att EU-kommissionen från början av processen ger tydligast möjliga instruktioner och förutsättningar till regionerna om reglerna för programmets innehåll och struktur.
 - e. Att EU-kommissionen tydligt listar de mål, indikatorer eller aktiviteter som funnits med i föregående programperiod men som inte längre kommer kunna genomföras via det nya programmet.
 - f. Att EU-kommissionen, förvaltande myndigheter och regionala representanter noggrant anpassar programmeringen utefter de eventuella åtgärder och ändringar som kommer utav statens offentliga utredning (SOU) om En ändamålsenlig och effektiv hantering av EU-medel.
12. Effektiviseringen som beskrivs i förslaget ovan om en effektiviserad programmering för ERUF bör utformas på ett sätt som stärker det regionala inflytandet över genomförandet av sammanhållningspolitiken på lokal och regional nivå.
13. Nuvarande programmerings- och implementeringsprocess gällande ESF+ har i grunden fungerat väl. Utifrån aktuella samhällsutmaningar inom Europa är det dock viktigt att framtida ESF+ även främjar kapacitetsbyggande, bidrar till att stärka organisatoriska relationer och ökar engagemang hos lokala och regionala aktörer, utöver det individperspektiv fonden har idag. Detta säkrar att fonden inte enbart stödjer individer som hamnat i utsatta lägen, utan även förebygger att individer hamnar utanför arbetsmarknaden och därmed samhället genom att finansiera projekt som stödjer utveckling inom samhällets sociala system. Harmonisering av den nationella politiken för kompetensförsörjning och inkludering är viktigt. Regelverk och det operativa programgenomförandet behöver därför utformas så att det inte riskerar att leda till att aktörer avstår att söka medel eller att budgeterade medel inte kommer till användning fullt ut.

14. I programmeringsprocessen samt i genomförandet av ERUF och ESF+ behövs en högre grad av samskapande (Co-Creation) mellan EU-kommissionen, nationella myndigheter, regioner och lokala organisationer. Bakgrunden är att erfarenheter från rådande programperiod indikerat att flertalet initiativ, instrument och program utformats utan att konsultera en bred flora av aktörer till vilka insatserna i fråga har varit riktade och vilka i stor utsträckning har haft en avgörande roll i att överse eller utföra implementeringen av insatserna. En grundförutsättning för detta samskapande är att regional nivå ingår i utformandet av partnerskapsöverenskommelsen (punkt 10). För att bidra till ett ökat samskapande föreslår ÖMS att befintliga grupperingar, exempelvis Övervakningskommittéerna (ÖK), stärker sitt mandat och funktion i att hantera nya instrument som införs inför och under programperioden. ÖK eller annan relevant gruppering kan med en stärkt förmåga enklare bedöma hur nya instrument kan hanteras, genomföra konsekvens- och riskbedömningar samt undersöka frågor om exempelvis medfinansiering eller överföringsmöjligheter. Detta skulle bidra till en mer effektiv implementering som i högre utsträckning är anpassade för regionala behov

Balanserat fokus på industri och EU:s globala konkurrenskraft

15. Sammanhållningspolitiken spelar en viktig roll i att öka EU:s strategiska autonomi och därav dess globala konkurrenskraft. Spetsteknik och industrin behöver ställas om i en riktning som är mer hållbar, cirkulär och energieffektiv.
16. Insatser inom sammanhållningspolitiken riktade mot industrin och för tillverkning av strategisk viktig teknik måste skraddarsys och genomföras utifrån de unika regionala och lokala utmaningar och förutsättningar som råder.
17. Insatser för industrin och strategisk teknik på regional nivå via sammanhållningspolitikens investeringsverktyg, fonder och program måste bygga på frivillighet och får inte genomföras på bekostnad av andra regionala behov av projekt som syftar till att skapa långsiktig strukturförändring. Sammanhållningspolitiken måste bygga på en sektorsövergripande ansats och utifrån olika politiska målsättningar och olika samhälleliga behov. Industrins gröna omställning genomförs inte enbart via insatser och projekt för det ledande näringslivet och storskalig industri, utan kräver insatser inom såväl små- som medelstora företag, men också i det angränsande lokalsamhället och framförallt med koppling till omställningens krav på kompetensförsörjningsåtgärder. Små och medelstora företag måste vara den primära och prioriterade målgruppen för insatser och projekt som genomförs inom sammanhållningspolitiken.
18. ERUF och ESF+ måste synkroniseras på ett mer strategiskt sätt för att överbrygga behovet av ändamålsenliga investeringar i såväl talangattraktion, kompetensförsörjning och integration för att bistå industrins omställning och behov av ökad konkurrenskraft. Detta är av stor vikt för att bidra till EU:s gröna och digitala omställning. Om dessa fonder kan samspela inom ramen för samma övergripande strategiska prioriteringar kan omställningen enklare åstadkommas. ÖMS anser att följande delar i programmering och implementering synkroniseras:
 - a. programmeringsansvar,
 - b. val av mål och indikatorer samt val av interventioner,
 - c. uppföljning och utvärdering,
 - d. juridiska och legala frågor,
 - e. kontrollsystem inom samtliga berörda förvaltande myndigheter,
 - f. finansiell fördelning och frihetsgrader mellan de förvaltande myndigheterna.
19. ÖMS vill särskilt lyfta fram att politiskt mål 2 (PO2) inom ERUF idag stöttar den gröna omställningen av samhället via långsiktiga miljö-, klimat och energiprojekt. För att garantera EU:s

Östra Mellansveriges (ÖMS) position avseende EU:s framtida sammanhållningspolitik

globala konkurrenskraft och en grön omställning av industrin vill ÖMS att EU-kommissionen har kvar mål och indikatorer, som återfinns i nuvarande politiskt mål 2, även i nästa programperiod.

Ökade synergier mellan sammanhållningspolitiken och EU:s forsknings- och innovationspolitik

20. Sammanhållningspolitiken och EU:s forskning- och innovationspolitik rör sig närmare varandra och stöttar idag liknande samhällsinvesteringar och projekt. Framförallt genom det välutvecklade arbetet med Smart Specialisering. ÖMS ställer sig positiv till den nya inriktningen och vill framhäva en strategisk synkronisering och ökat samarbete mellan ansvariga för de två politikområdena och dess implementering. ÖMS vill inom ramen för detta lyfta fram Partnerskap för regional innovation (PRI) som en relevant vidareutveckling av arbetet med smart specialisering vilken tar fasta på innovation som ett medel för att skapa samhällsnytta och bidra till den gröna och digitala omställningen. ÖMS vill också lyfta möjligheterna till samfinansiering mellan olika fonder och program som en viktig förutsättning för att skapa synergier mellan exempelvis ERUF och Horisont Europa. Detta kräver en övergripande synkning av insatser där det ingår en tydlig dialog och ett samskapande mellan olika politiska nivåer. ÖMS vill särskilt lyfta fram behovet av att förvaltande myndigheter med administrativt ansvar för initiativ som berör båda politikområdena stärker sin dialog och sitt samarbete för att skapa förutsättningar till effektiva och ändamålsenliga synergier.
21. I EU:s forsknings- och innovationsprogram, Horisont Europa, har fokus på regional och lokal nivå och specifikt regionala innovationsekosystem ökat i programperioden 2021–2027. ÖMS anser att denna utveckling är positiv och att det finns flera fördelar med att regioner och aktörer på lokal nivå deltar i forsknings- och innovationsinitiativ eftersom det ökar chansen till samhällsnytta och spridning av projektresultat. Följande är goda exempel som EU-kommissionen bör fortsätta främja:
- a. Europeiska innovationsekosystem (EIE)
 - b. Partnerskap för regional innovation (PRI)
 - c. Regionala knutpunkter för innovation (RIV)
 - d. Interregionala innovationsinvesteringar (I3)
22. ÖMS ställer sig positiv till och vill starkt uppmana till synergier även mellan sammanhållningspolitiken och andra politikområden och EU-finansieringsinstrument utöver EU:s forsknings- och innovationspolitik, men betonar att det förutsätter tydliga förordningar och tekniska regler för genomförandet som inte skapar ökad administration för projektägande organisationer.

Vikten av regional förankring i genomförandet av Interreg-programmen

23. Interreg-programmen skapar möjligheter för Europas regioner att tillsammans lösa gemensamma utmaningar. Interreg-programmen är ett komplement till de storregionala programmen inom ERUF och ger möjligheter för aktörer att vidareutveckla ett regionalt projekt i en gränsöverskridande eller transnationell kontext för att ta del av erfarenheter och kunskap från andra europeiska regioner. ÖMS anser därför att nuvarande programstruktur bibehålls.
24. Den regionala förankringen i de gränsöverskridande och transnationella Interreg-programmen är en framgångsfaktor. Genom den regionala förankringen säkerställs god kännedom om regionernas utmaningar, styrkor och aktörer som skapar träffsäkerhet i genomförandet och god måluppfyllelse. Programgenomförandet med nationella kontaktpunkter, regional nivåns medverkan i Övervakningskommitté och nationell subkommitté bör också bibehållas i nästa programperiod eftersom det bidrar till en god kännedom om programmen och högt deltagande av svenska aktörer.

- 25.** Stödandelen på 80 procent bör tillämpas i nästa programperiod också. Den höga graden av EU-finansiering gör det möjligt för ett brett deltagande även av lokala aktörer där möjligheten till egna medel är begränsad.
- 26.** ÖMS vill framhäva det positiva med möjligheten att inkludera organisationer från geografier utanför programgeografierna i projekt inom ramen för Central Baltic och Östersjöprogrammet. Denna möjlighet bidrar till en ökad flexibilitet, ändamålsenlighet samt ökat gränsregionalt samarbete.